

DÜNYA DEVİ ATIK ŞİRKETLERİ*

Dünya atık sektöründe faaliyet gösteren ulusötesi şirketlerin sayısı oldukça azdır. Ana şirket sayısının azlığına karşın, bunların yavru şirketlerinin sayısı ise oldukça kabarıktır. Sektörde öne çıkan dünya devi şirketler şunlardır.

- a) WMX Technologies, ABD
- b) BFI, Browning-Ferris Industries, ABD
- c) GdE, Generale des Eaux, Fransa
- d) LdE, Lyonnaise des Eaux, Fransa
- e) Rethmann, Almanya
- f) RWE Entsorgung AG, Almanya

WMX Technologies

Waste Management Inc., ABD’de 1971’de ortaya çıkmış; 1978 sonrasında uluslararasılaşmıştır. 1980’lerde, Şirket tehlikeli atık konusunda uzman olan *Chemical Waste Management* isimli yavru şirketini kurmuş; ABD, Avrupa ve başka yerlerde diğer şirketlerle *Wheelabrator*’da hisseler satın alarak genişlemesini sürdürmüştür. 1993 yılında yeniden yapılanmaya giden şirket, ana şirketini WMX Technologies adı altında oluşturmuştur.

Şirket, 1995 yılında faaliyetlerini gözden geçirerek yeniden yapılanma sürecine girmiş; kendisini temel faaliyet alanı olan atık işlerine, özellikle de geri kazanım faaliyetlerine odaklandırmıştır. Temel olmayan faaliyetlerinin tasfiyesi sırasında, yaklaşık 1 milyar dolar düzeyinde gelir getiren işlerini satışa çıkarmıştır.

WMX, işlerini 5 ana yavru şirketle, atık sektörünün 4 dalında yürütmektedir.

* Burada adı geçen bazı ulusötesi şirketlerle ilgili detaylı bilgiler için bkz: Genel-İş Araştırma Dergisi (GEAD) 1999/1.

Şirketin faaliyet alanları:

- ⇒ katı atık;
- ⇒ su arıtma;
- ⇒ yakma;
- ⇒ çevre danışmanlığı ve mühendisliktir.

WMX dünyadaki en büyük atık şirkettir. Şirketin 1995 yılı hasılatı 10,247 milyar dolar, kârı ise 1,575 milyar dolar düzeyinde olmuştur. WMX'in yavru şirketleri, faaliyet alanları, 1995 hasılatları ve kârları aşağıdaki çizelgeden izlenebilir.*

1. WMX, Yapı ve Mali Durum, 1995

	WMX Payı	Faaliyet Alanı	Ciro	%	Kâr	%
WMX			10,247		1,575	100
Waste Management Inc	100%	Katı atık toplama ve işleme (Kuzey Amerika)	5,642	55	1,257	7.5
Chemical Waste Mgmt	100%	Tehlikeli atık (ABD)	613	6	-85	-5
Wheelabrator Technologies	58%	Atıktan enerji üretimi, su, temiz hava	1,451	14	305	18
Rust International	100%	Çevre, altyapı, danışmanlık, mühendislik	1,027	10	75	4.5
Waste Management Int. (İngiltere'de kayıtlı)	80%	Katı ve tehlikeli atık, atıktan enerji üretimi, su (Kuzey Amerika hariç)	1,865	18	24	1.5

Dünyanın en büyük atık şirketi olan WMX'in 1986-1995 yılları arasındaki gelişimi ise, aşağıdaki çizelgeden izlenebilir. Hem satış hem de işçi sayısı bakımından şirketin kaydettiği gelişme dikkat çekicidir.

2. WMX, 10 Yıllık Mali Durum Özeti

Yıl	1986	1987	1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995
Satışlar (milyon \$)	2,018	2,758	3,566	4,459	6,034	7,551	8,661	9,136	10,097	10,248
Net Kar (milyon\$)	371	327	464	562	709	606	921	453	784	604
Kar (Satışların Yüzdesi Olarak)	8,4%	11,9%	13,0%	12,6%	11,8%	8,0%	10,6%	5,0%	7,8%	5,9%
İşçi Sayısı	24,485	30,650	36,750	42,640	62,050	63,040	67,200	72,600	74,400	73,100

WMX ve yavru şirketlerinde toplam 73.100 işçi çalışmaktadır. 38.700 işçi Kuzey Amerika'da atık işlerinde çalışmaktadır. Bu işçilerden 27.200'ü atık toplama ve nakli, geri kazanım ve imha işlerinde; 8.700'ü yönetim, satış, büro ve veri işleme işlerinde istihdam edilmektedir. Yaklaşık 2.800 işçi şirketin tehlikeli atık işlerini yürütmektedir. Bu işçilerin ise 2.000'i doğrudan tehlikeli atık işleme,

* PSPRU Briefing, No.2/97, 31.01.1997

depolama ve imha faaliyetlerinde istihdam edilmektedir. WMX'in Avrupa'daki yavru şirketlerinde 14.498 işçi çalışmaktadır. İşçilerin 13.079'u WMI, 1.419'u *Rust International* bünyesindedir. Ana şirket olarak WMX'teki toplam sendikalaşma oranı yüzde 30'dur.

WMX'in başlıca yavru şirketlerinin faaliyet alanları, çalışan işçi sayıları ve sendikalaşma oranları ise aşağıdaki tabloda izlenebilir. Tablo 1995 verilerini ve WMX'in asıl faaliyetlerinin atık işlerinde yoğunlaştığını ortaya koymaktadır.

3. Sektörlere Göre WMX'de Çalışan İşçi Sayısı, 1995

	Atık	Kimya	Hava, Su	Mühendislik	Yönetim ve Satış	Toplam	Sendikali İşçi Oranı
WM Inc	27,200				8,700	35,900	19.22%
WM Int	17,200				1,200	18,400	75.13%
Wheelabrator						4,600	
Rust				4,200	7,200	11,400	
CWM		2,000			800	2,800	
Toplam	44,500	2,000	4,600	4,200	17,900	73,100	28.41%

Waste Management International (WMI). WMI'nin ilk sahibi WMX'tir. 1992'de şirket hisseleri Londra Borsası'nda işlem görmeye başlamıştır. WMX, halen şirketin yüzde 80'ine sahip bulunmaktadır.

WMI, WMX'in Kuzey Amerika dışında atıkla ilgili faaliyetlerini yürütmekte; kendisi de Avrupa, Asya-Pasifik ve Latin Amerika'da yavru şirketleri eliyle faaliyetlerini yürütmektedir.

WMI, 10 Avrupa ülkesinde etkinlik göstermektedir. Bu ülkeler İtalya, Hollanda, Almanya, İngiltere, İsveç, Fransa, İspanya, Finlandiya, Danimarka ve Avusturya'dır. Ayrıca Arjantin, Brezilya, İsrail, Avustralya, Yeni Zelanda, Hong Kong, Endonezya, Malezya, Tayland ve Brunei, şirketin iş yaptığı diğer ülkelerdir.

Bu şirket, Asya'da yaklaşık 350 milyar dolarlık bir atık işleri potansiyelinin varolduğunu tahmin etmektedir. Bu yüzden son yıllarda gözünü Asya'ya çevirmiştir.

WMX, *US Filter* Şirketi ile ortak bir şirket kurmak üzere anlaşmaya varmıştır. Atık su üzerine faaliyet gösterecek bu şirket WMI ile bir yavru şirket kuracaktır. Şirket, WMI'ye Kuzey Amerika dışında geliştirilecek projeler için pazarlama desteğinin yanı sıra teknik ve operasyon desteği sağlayacaktır.

Waste Management Inc. Kuzey Amerika'daki en büyük atık toplama ve imha şirketidir. WMX'in kıtadaki tüm katı atık işleri bu şirket eliyle yürütülmektedir. 1995 verilerine göre WMX'in toplam hasılatının yüzde 55'i ve toplam kârının yüzde 75.5'i bu şirket tarafından üretilmiştir.

Chemical Waste Management. ABD'de, WMX'in tehlikeli atık işleri sektöründeki yavru şirketidir.

Wheelabrator Technologies. WMX'in Kuzey Amerika'da çevre sektöründe faaliyet gösteren yavru şirketidir. Su, hava ve atıkta enerji üretimi teknolojilerinde uzmanlaşmıştır. Şirketin yüzde 43 hissesi kamunun elindedir.

Rust International. WMX'in, altyapı tasarımında uzmanlaşan mühendislik danışma hizmetlerinde faaliyet gösteren yavru şirkettir. ABD, Avrupa, Orta Doğu ve Asya şirketin faaliyet yürüttüğü yerlerdir. Şirket'te yaklaşık yarısı Avrupa'da olmak üzere 4.400 işçi çalışmaktadır. İşçiler mühendis, bilim adamları, teknik personelden oluşmakta ve 35 ülkedeki 120 danışmanlık bürosunda hizmet vermektedirler. Bu şirket Türkiye'de Rust Mühendislik adıyla etkinlik göstermektedir.

Rust International'in Avrupa'da, İngiltere, Almanya, İsveç ve **Türkiye'de**; Asya-Pasifik bölgesinde, Avusturalya, Hong Kong, Çin, Singapur, Malezya ve Endonezya'da; Orta Doğu'da, Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan; ayrıca Güney Afrika'da büroları bulunmaktadır.

Şirket danışmanlık hizmetlerinde yoğunlaşmıştır. Dünya Bankası; ulusal, bölgesel ve yerel idareleri; elektrik, su ve gaz idareleri; imalat sanayileri şirketin müşterileri arasındadır.

Browning – Ferris Industries (BFI)

BFI, WMX'in atık sektöründeki yavru şirketi olan WMI'den sonra, en büyük çokuluslu ABD şirkettir.

Şirket, 1970'ler boyunca şirket satın almaya dayalı yüksek büyüme stratejisi izlemiş, ancak 1995 sonrasında bu stratejisini terkederek, uluslararası alandaki işlerini yavaş yavaş tasfiye etmeye başlamıştır. 1996'da tüm yavru şirketlerini Suez-Lyonnaise'e satarak, faaliyet alanını Kuzey Amerika olarak belirlemiştir. Şirket bu kararının gerekçesini, uluslararası faaliyetlerin karmaşıklaşması

nedeniyle yüksek kârlı işlerde yoğunlaşmanın engellenmesi ve şirket satın almalara dayalı uluslararası işlemlerin maliyetinin artması olarak açıklamıştı.

Bu stratejik kararının sonucu olarak BFI Avustralya, Belçika, Kosta Rika, Almanya, Hong-Kong, İtalya, Taylan, Kuveyt, Malezya, Hollanda, Yeni Zelanda, Çin, İrlanda, İspanya ve İngiltere'deki yaklaşık 120 yavru şirketini Suez-Lyonnaise'e (LdE) satmıştır.

Suez – Lyonnaise (LdE) ve Generale des Eaux (GdE)

İsimlerini özellikle dünya su işlerinde sıkça duyduğumuz bu iki Fransız devi, dünya atık piyasasında büyüklük bakımından ABD'li WMI ve BFI'nin ardından gelmektedir.

Suez – Lyonnaise atık işlerini SITA adıyla yürütmektedir. Şirket bu sektörde adını, özellikle, BFI'nın uluslararası atık işlerini yürüten yavru şirketlerini satın alarak duyurmuştur. Bu satın almadan sonra şirket dünya atık piyasasının 3. büyük gücü haline gelmiştir.

RWE Entsorgung AG ve Rethmann

Dünyanın önde gelen bir Alman dünya devi RWE, atık piyasasındaki rekabet gücünü artırmak için yeniden yapılanma çalışması içindedir. Şirket, yeniden yapılanmanın amacını, "Alman atık piyasasında birinci şirket olma ve uluslararası piyasadaki konumunu geliştirme" olarak açıklamıştır.

RWE'nin 1996 cirosu 1,725 milyar dolar olarak açıklamıştır. Yeniden yapılanma çerçevesinde yavru şirketler 4 gruba ayrılmıştır.

- ⇒ atık ve geri kazanım – Almanya
- ⇒ atık ve geri kazanım – Uluslararası
- ⇒ çevre danışmanlığı ve mühendislik
- ⇒ su / atıksu

Şirketin uluslararası faaliyetleri, Avusturya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Romanya, İspanya, Bulgaristan ve Polonya'da yürütülmektedir.

Şirketin, su / atıksu işi, 1997'de Macaristan'da Budapeşte Belediye Su İşleri'nde yatırım ortaklığı olarak kurulan RWE Aqua Gmbh tarafından yürütülmektedir.

Sektördeki diğer bir Alman çokuluslusu da **Rethmann**'dir. Yıllık satış ve kâr büyüklükleri bakımından RWE'den daha gelişmiş bir şirkettir.

Rethmann; Alman atık piyasasındaki gelişmeden daha çok uluslararası gelişmeyi strateji olarak belirlemiştir.

Rethmann son olarak, Hollanda ve Polonya kökenli iki mühendislik firması ile bir konsorsiyum kurarak, Polonya'nın Poznan kentinde üretilen endüstriyel atıkların nakli ve işlenmesi üzerine fizibilite çalışmasını öngören bir ihale almıştır.

Şirketlerin Karşılaştırmalı Büyüklükleri

Aşağıdaki çizelge, atık piyasasında önde gelen dev şirketlerin 1994, 1995 ve 1996 yıllarında İngiliz Sterlini cinsinden satış rakamlarını göstermektedir.

4. BFI'nin Suez Lyonnaise'e Satışından Önceki Atık Satışları

Satışlar (Milyon £)	1994	1995	1996
WMI Inc	5,836	5,530	5,636
BFI	2,714	3,671	3,545
GdE	1,110	1,236	1,235
LdE	699	851	951
Reethmann	Bilgi yok	585	698
RWE	333	348	422

Kaynak: Şirket Raporları. GdE: Generale des Eaux; LdE: Lyonnaise des Eaux

BFI'nin uluslararası piyasada faaliyet gösteren yavru şirketlerini Suez – Lyonnaise'e (SITA) satmasından sonra 1996 yılı satış rakamlarına göre ise sıralama şu şekilde oluşmuştur.

5. BFI'nin Suez Lyonnaise'e Satışından Sonraki Satışlar

Satışlar (Milyon £)	1996
WM Inc	5,636
BFI*	2,545
LdE (SITA)**	2,065
GdE	1,235
Rethmann	698
RWE	422

*BFI'nin ABD'deki Gelirleri.

**BFI'yi Satın Aldıktan Sonra SITA'nın Tahmini Gelirleri

BFI'nin SITA'ya satılmasından önce, şirketlerin 1996 yılı ciro, kâr ve kâr marjları ise şöyledir.

6. Tüm Çöp İşlemlerindeki Kârlar, 1996

Şirketler	Ciro (Milyon £)	Kar (Milyon £)	Kar Marjı, %
WM Inc	5,636	832	14.76
BFI	3,545	-61	-1.7
GdE	1,235	74	5.99
LdE	951	67	7.04
Rethmann	698	N/A	N/A
RWE	422	2	0.47

(Kaynak: Yıllık Şirket Raporları)